

Ještě křesťanství a náboženství [1966]

V 18. čísle *Kostnických jisker* si A. Kocna v článku *Je křesťanství náboženství?* zapolemizoval proti „některým filosofům ‚křesťansky‘ orientovaným“ a také theologům, kteří „zanášejí“ i do církví „boj proti náboženství“. Svou polemiku chtěl opřít o bibli, a protože nenašel dost vhodných citátů, založil výklad na jediném a podle mého názoru nesprávně pochopeném místě z Jakubovy epištoly (1,27). Podivně tedy v praxi plní své napomenutí, že „my si nemůžeme z Písma vybírat, co se nám líbí, a ostatní vynechávat“. Ale bratr Kocna nejenže si vybírá, čím by podepřel svůj názor, a vynechává vše, co v bibli svědčí proti němu (a toho není málo); ani ten jediný verš, kterého se dovolává, nepochopil. Vyložil jej dokonce v pravý opak jeho skutečného smyslu.

Jestliže na citovaném místě čteme, že „náboženství čisté a neposkvřené před Bohem a Otcem totoť jest navštěvovati sirotky a vdovy jejich“, pak tomu ovšem musíme rozumět jako *otevřené protináboženské invektivě*. Copak to je vůbec nějaké náboženství, navštěvovat sirotky a vdovy? Není to vlastně totéž, jako kdyby Jakub napsal pravé náboženství – žádné náboženství? Ostatně hned v další kapitole ukazuje, jak víra, že jest jeden Bůh, je sama o sobě tolik, co nic, že je mrtvá – tedy že to není žádná skutečná víra, jestliže se neprojevuje ve skutcích (2,19–20). Ovšem i náboženství má své „skutky“: například rituál kultické oběti. Proti takovému kultickému „skutku“ staví Jakubova epištola skutek *milosrdenství* (2,13). Proti svátostnému a slavnostnímu náboženskému úkonu staví docela profánní, nekultické, nenáboženské úkony přiodít nahé, nakrmit hladové (2,15–16), navštěvovat sirotky a vdovy. To je jediné „čisté“ náboženství: náboženství zbavené náboženskosti, očištěné od religiozity, od posvátnosti a kultu. Právě v tomto bodě navazuje Jakubova epištola na Ježíše (Mt 9,13; 12,7; Mk 12,33) a s ním na proroky (Iz 1,11; Jr 6,20 atd., výslovně Oz 6,6, Mt 6,8 aj.). Prorocká linie totiž představuje *průlom* do náboženské struktury lidského života i myšlení, která byla obecně rozšířena a kterou byl charakterizován tehdejší svět. Tento svět byl plný bohů a nadpřirozených bytostí, plný mýtů, kultů a náboženských praktik; proto v něm polemický důraz na profánní akt lidského milosrdenství a lásky a popření samostatného významu náboženských úkonů a posvátných obřadů nutně dostávaly *protináboženskou příchut'*. Byl to právě svět, který se cítil být napaden ve svém nejlepším, co měl, totiž ve své náboženskosti; v Římském císařství byli křesťané pronásledováni nikoli jako zastánci jiného náboženského směru, jiného kultu (v oné synkretické době se vedle sebe snášela nejrůznější náboženství a státní souhlas dostávaly nejrozmanitější kultury), ale jako popěrači náboženství vůbec, jako atheisté. Odtud porozumíme, proč ono místo v Jakubově epištole pokračuje: „ostříhati sebe

neposkvrněného od světa“. Je to pokračování oné invektivy, která vyhlásila, že *nejlepší náboženství je žádné náboženství*. Svět byl tehdy přeplněn náboženstvím; neposkvrnit se, neznečistit ono „čisté a neposkvrněné“ náboženství, znamená: neupadnout zpět do té náboženskosti, které je svět plný, která „nepojímá v uzdu jazyka svého“, ale „svodí srdce“. To je tedy docela zřejmě jen pokračování polemiky proti „marnému náboženství“ (1,26).

„Svět pak pomíjí, i žádost jeho“ (jak cituje bratr Kocna z *IJ* 2,17). Kde je dnes konec tomu světu, pro nějž tím nejvyšším, nejdůležitějším bylo náboženství a posvátný náboženský obřad? Jak se všechno změnilo! Svět se zbavuje stále víc a stále radikálněji své náboženskosti, stále víc se profanizuje; alespoň všude tam, kde svou práci vykonala křesťanská víra. Nikde není dnes méně religiozity než v té části světa, kam pronikla a kde se prosadila ona nová životní orientace, zakotvená v prorocích a v Ježíši Nazaretském. A v tomto profanizovaném, sekularizovaném světě se náboženství a náboženská udrží ve zvláště k tomu vyhrazených prostorách, v jakýchsi *rezervacích náboženského provozu*. A zatímco dříve byly doby, kdy izraelští proroci varovali před „vcházením v smlouvu s obyvateli země té“, když „by smilnili, jdouce po bozích svých“ (2M 34,15), a kdy se postupně, často velmi pomalu a s velkými těžkostmi *odbourávala* jedna posvátnost za druhou (tak např. podle Mojžíšova zákona měl být sobotní den bezvýhradně svěcen; „kdo by dělal v něm dílo, umře“ 2M 35,2; Ježíš však prohlašuje, že sobota je učiněna pro člověka, a ne člověk pro sobotu *Mk* 2,27), dnes se pokoušejí mnozí křesťané – nejčastěji v dobrém přesvědčení a upřímném smýšlení – obrodit nebo alespoň zachovat to náboženské, co v životě jednotlivých křesťanů, sborů a církvi ještě zbylo, a tak se odlišit od nenáboženského, protináboženského světa. Odkud ta zaslepenost? Proč takoví bratři a sestry „svodí srdce své“? Jak to zní zvláště, když bratr Kocna podtrhuje, že „křesťan žije a má žít ve světě, aniž je ovšem ‚infikován‘ jeho názory“ – jaký paradox! Svět prodělal velkou infekci religiozity; náboženská epidemie alespoň v některých částech světa (zejména v Evropě a evropsky poznamenané Americe) pomalu vyhasíná. Mezi léčebnými prostředky, kterými se epidemii podařilo zvládnout (takový prostředek nebyl pochopitelně jeden; na tomto místě nelze analyzovat složitý dějinný vývoj), bylo protimyticky a protinábožensky orientované jádro křesťanské zvěsti a praktického života z víry; avšak lidé, kteří se dnes ke křesťanství hlásí, stávají se svým uchováváním náboženskosti vlastně nebezpečnými *nosiči nákazy*, která může za nějakou dobu vypuknout znovu. Naštěstí to jsou jenom někteří z dnešních křesťanů; ti však „svodí“ nejen sami sebe, ale bohužel i jiné. Především své spolubratry, kteří z neznalosti uvěří, že křesťanský zápas v naší době musí být bojován na frontě proti nenáboženskosti, protináboženskosti a ateismu. A za druhé svodí i ty, kteří bojují proti křesťanství jako proti náboženství,

neboť jim potvrzují, že jejich zápas je správný. *Veliká vina však leží na těch, kteří celý problém znají, jsou ve svém myšlení na úrovni theologie posledních desetiletí anebo se alespoň této úrovni blíží, ale bojí se své přesvědčení otevřeně vyslovit, aby nenarazili nebo – jak říkají – aby nepohoršili v církvi a ve sborech.*

O škodlivosti náboženství mohou být značně rozdílné názory. Je možno se lišit i v tom, zda religiozita patří k lidské „přirozenosti“ či k „podstatě“ člověka či zda je dějinnou skutečností, která skončí právě tak, jako jednou začala. V žádném případě však nelze náboženství – a to žádné náboženství, ani to, které bylo v minulosti spojováno s křesťanstvím – považovat za „zjevené“, lidem od Boha „dané“, jak píše bratr Kocna. Každé náboženství se všemi svými představami, naukami (mytologiemi) i posvátnými obřady a kultickými úkony je *lidskou záležitostí*, lidským výtvorem a zejména součástí toho světa, jemuž se chce bratr Kocna bránit a „nepřipodobňovat“ se mu. Je-li v souvislosti s náboženstvím člověku něco Bohem „dáno“, pak jenom to, že se může obejít bez náboženství; je-li co zjeveno, pak proti všem náboženským představám a praktikám a jim napříč. *Křesťanství není ve svém jádru náboženstvím*, není a nikdy nebylo. Je pravda, že dlouho žilo s náboženstvím v symbióze, že navenek vystupovalo jako náboženství, že v mnohém přijalo náboženské rysy a náboženskou podobu. Odtud také vždy nové pokusy o čistotu evangelia, o očistění církve od pohanských prvků a podobně. Kdo si jen trochu dá práci, aby přehlédl dějiny víry, musí poznat, že někdy od doby soudců se táhne nepřetržitě, vnitřně ucelené a navenek pronikavé úsilí protináboženské, které se obracelo nejen proti cizím bohům a bůžkům, ale které neustávalo v kritice do vlastních řad a do vlastního nitra, které nepřestávalo relativizovat a rušit každou posvátnost, každý kult, každý mýtus a každou pověru a které připravovalo a připravilo (spolu s dalšími vlivy a podmínkami) onu rozsáhlou sekularizaci, ono zesvětštění, kterého jsme dnes svědky. Od tohoto zesvětštění se chytit odlišovat a distancovat znamená *vyprazdňovat* jak prorockou zvěst, tak i zvěst Ježíšova evangelia. Znamená to přestat následovat Ježíše. Pravý opak je naším úkolem: v pravém světle ukázat světový vývoj i dnešní situaci, přiznat se k nenáboženskému člověku našich dnů a oslovit jej tak, aby rozuměl. Chce-li někdo držet náboženskou „obřízku“ pro sebe, nechť drží, ale jiné ať nesvazuje, neboť obřízka nic není a nic neprospívá. Bojí-li se kdo jíst obětované maso, nebudeme ho k tomu nutit. Ale řekneme i tehdy, když se z ohledu k němu sami jídla zdržíme, že „modla na světě nic není“ (1K 8,4). Právě tak nebudeme nikomu jeho náboženské představy páčit z duše a zatracovat jeho náboženské zvyky. Nebudeme v církvi násilně zavádět nenáboženské prvky a způsoby. Ale v jedné věci musí být jasno: *náboženství nic není a nic neprospívá*. Náboženství je folklór; spravedlivý však z víry živ bude.